

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-26>

УДК 376

Денисюк В.О.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті представлено теоретичні аспекти превентивного виховання, розглянуто сутність та структуру превентивної педагогіки та розроблено методику проведення практичного заняття на прикладі дисципліни «Превентивна педагогіка». Проаналізовано загальні засади превентивної педагогіки як моделі виховання, що враховує всі етапи і складові процесу соціалізації особистості, розглядає індивіда як суб'єкт виховного прогресу, забезпечує його фізичний, психічний, духовний і соціальний розвиток, вироблення відповідальної поведінки, імунітету до негативних явищ навколишнього середовища, профілактику і корекцію деструктивних проявів у поведінці, соціально-правовий захист. Система превентивного виховання будується на теоретико-методологічних засадах особистісно-орієнтованого гуманістичного підходу до особистості у відповідності із Законом про освіту, змістом виховання, на основі Конвенції про права дитини, міжнародних актів і рекомендацій щодо становища дітей та молоді, положень Національної програми «Діти України», національних програм протидії зловживанню наркотичних засобів, профілактики захворюваності на СНІД, боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: превентивне виховання, заклад вищої освіти, молодь, превентивна педагогіка, девіації, здоровий спосіб життя.

Denysiuk Victoriaia

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF PREVENTIVE EDUCATION OF STUDENT YOUTH

Summary. The article presented the theoretical aspects of preventive education, considered the essence and structure of preventive pedagogy and developed a method of conducting a practical lesson on the example of the discipline "Preventive pedagogy". Analyzed general principles of the preventive pedagogics as a new model of education, which takes into account all stages and components of personal socialization, considers the individual as the subject of educational process, provides his physical, mental, spiritual, social development, forming of responsible behavior, immunity to the negative phenomena of an environment, preventive maintenance and correction of destructive displays in behavior, social-legal protection. The article consists of the following parts: problem statement, analysis of recent research and publications, selection of previously unsolved parts of the general problem, purpose of the article, tasks to the article, presentation of the main material and substantiation of research results, conclusions and proposals, list of sources and literature. As stated in the Concept of preventive education of children and youth, preventive education should be a purposeful system of economic, legal, psychological, pedagogical, socio-medical, informational, educational and organizational measures aimed at forming positive social attitudes, preventing negative habits, suicide prevention and formation of healthy lifestyle skills. The system of preventive education is based on the theoretical and methodological principles of personality-oriented humanistic approach to the individual in accordance with the Law on Education, the content of education, based on the Convention on the Rights of the Child, international acts and recommendations on the situation of children and youth, national programs to combat drug abuse, prevention of acquired immunodeficiency syndrome, crime prevention. Preventive pedagogy occupies an important place in the system of educational work of the modern school. It includes preparatory and preventive actions of the teaching staff, aimed at preventing the formation of negative habits in young people, character traits, manifestations of antisocial behavior and the organization of proper care.

Keywords: preventive education, institution of higher education, youth, preventive pedagogy, deviations, healthy lifestyle.

Постановка проблеми. Проблема превентивності завжди була і є пріоритетною в системі психолого-педагогічних, медичних, правових, соціологічних досліджень у різних країнах світу. В Україні ця проблема набуває особливої гостроти, оскільки молодь формується в складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей, нерівноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства. Серед основних завдань педагогічного складу одним з найважливіших виступає формування світогляду молодого покоління, оскільки саме студентська молодь є гарантією зростання моральної та правової культури соціуму, що вбачає превентивне виховання. Успішність роботи викладачів із розв'язання соціально-педагогічних проблем тісно пов'язана з розв'язанням проблеми

превентивного виховання у взаємозв'язку з духовним становленням особистості. Саме тому сьогодні зростає роль превентивної просвітницької роботи: учнівська і студентська молодь повинна знати і розуміти важливість даної проблеми, мати знання і навички безпечної взаємодії з собою та навколишнім середовищем, вміти розумно оцінювати життєві ситуації і робити правильний вибір, зокрема і щодо власного здоров'я та поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Превентивна діяльність педагога, вихователя, класного керівника знайшла відображення у працях В. Алфімова, В. Оржеховської, О. Пилипенка, Г. Сагач та інших, які орієнтувалися на створення системи підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів у навчальних закладах різ-

них типів – школі, гімназії, школі-інтернаті, закладах вищої освіти. Проблемою виховання студентської молоді аграрного закладу вищої освіти переймаються ряд таких вчених: Виговська С.В., Галеева А.П., Демчик В.С., Кручек В.А., Куриленко Т.М., Кухтевич Т.Н., Лузан П.Г., Маценко Л.М., Соколова І.Г., Сопівник І.В., Стахневич В.І., Яшник С.В. та інших дослідників.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У нашій країні вже накопичений чималий досвід з корекції й профілактики девіантної та деліквентної поведінки. Проте існуюча практика профілактики не повною мірою вирішує завдання з попередження відхилень від норм поведінки молоді. Але постійна увага з боку держави, громадськості, школи та сім'ї, упровадження інноваційних технологій, вивчення досвіду превентивних програм європейських держав, а особливо вчасне та доречне застосування методів профілактики та корекції сприятимуть успішному розв'язанню цієї проблеми.

Мета статті: проаналізувати теоретичні аспекти превентивного виховання та розробити методіку проведення практичного заняття з дисципліни «Превентивна педагогіка».

Постановка завдання. Реалізація поставленої мети зумовила потребу у розв'язанні таких завдань дослідження:

- охарактеризувати сутність та завдання превентивної педагогіки;
- виділити основні методи роботи в превентивній діяльності;
- розробити методіку проведення практичного заняття на прикладі дисципліни «Превентивна педагогіка».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Термін "превентивний" розглядається в концепції як "попереджувальний" (запобіжний, охоронний, захисний) і стосується профілактики девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії, СНІДу, способу життя, який веде до хвороб, знецінення сенсу життя [4].

Превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованою на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей і молоді. Превентивність має бути складовою будь-якої соціально-педагогічної дії, оскільки превентивний процес суттєво посилює позитивний потенціал суб'єктів взаємодії.

Поняття «превентивне виховання» (від франц. *preventif* з лат. *praevenio* – випереджаю, запобігаю) [6, с. 675] розглядається як діяльність, що забезпечує теоретичну і практичну реалізацію заходів, спрямованих на запобігання й подолання відхилень у поведінці осіб, розвитку різних форм їхніх асоціальних та аморальних вчинків.

Система превентивного виховання повинна будуватися на теоретико-методологічних засадах особистісно-орієнтованого гуманістичного підходу до особистості на основі Конвенції про права дитини, інших міжнародних актів і рекомендацій щодо становища дітей і молоді, у відповідності до Національної програми виховання дітей та молоді, а також до національних програм протидії зловжи-

ванню наркотичних засобів, профілактики захворюваності на СНІД, боротьби зі злочинністю тощо.

Основними завданнями превентивного виховання молоді є [5]:

- створення умов для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів трудової, навчальної та іншої діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, виробленню стійкості до негативних впливів середовища;
- забезпечення соціально-психологічної, педагогічно зорієнтованої діяльності на запобігання залучення молоді до негативних ситуацій;
- надання комплексної психолого-педагогічної та медико-соціальної допомоги тим молодим особистостям, які її потребують;
- забезпечення адекватної соціальної реабілітації молоді, яка вчинила протиправні дії або зловживають психоактивними речовинами;
- стимулювання молоді до здорового способу життя і позитивної соціальної орієнтації, навчання з раннього віку навичкам відповідальності за власне життя і здоров'я;
- сприяння виробленню інтегрованих міждисциплінарних підходів при підготовці фахівців: педагогів, психологів, медиків, соціологів, юристів, соціальних працівників, а також батьків до превентивної роботи з дітьми і молоддю;
- об'єднання зусиль різних суб'єктів превентивної роботи.

Методи дослідження, які використовуються превентивною педагогікою:

- педагогічні (вивчення педагогічної документації, створення педагогічних ситуацій);
- соціологічні (тестування, спостереження);
- кримінологічні (кримінальна статистика);
- математичні (моделювання, математичне опрацювання статистичних даних);
- медичні (методи діагностики).

Як методичний інструментарій проведеної превентивної педагогічної діяльності залежно від напрямку й бажаних результатів можуть використовуватися інструктажі, групові й індивідуальні бесіди, спостереження, опитування, анкетування, біографічний метод, хронометраж, соціометрія, самооцінка, психолого-медичне обстеження та інші.

До основних методів реалізації діагностичної й відбудовної функцій процесу профілактики й перевиховання належать: метод переконання, метод переучування, метод розриву небажаних контактів важких вихованців, метод критики й самокритики, метод опосередкованого педагогічного впливу та багато інших.

Одним з найефективніших методів дослідження характеру впливу на формування думки молоді людини та профілактики і корекції негативної поведінки підлітків є діяльність у тренінгових групах, оскільки вони є моделлю суспільства в мініатюрі, відображають процеси, які проходять у соціальних групах. Під пильним наглядом тренера підлітки доходять висновку, що адиктивна поведінка є небезпечною для людини і приводить до негативних наслідків. А саме це є бажаним результатом педагога у роботі з організації превентивного виховання.

Навчальна дисципліна «Превентивна педагогіка» побудована на новій концептуальній основі, в яку покладено теоретико-методологічні положення превентивної педагогіки, теорії поведінкових від-

хилень, основ девіантології у попередженні та подоланні негативних явищ у молодіжному середовищі. Пропонуємо під час викладання дисципліни «Превентивна педагогіка» проведення тренінгу «Мотивація та активізація як основа навчально-виховного спрямування в превентивній профілактиці». Важливими проблемними питаннями, які спонукали до розробки тренінгу такої тематики є:

- запобігання неспішності в закладах освіти шляхом активізації та мотивації навчання;
- запобігання девіантній поведінці та шкідливому впливу на формування цінностей, духовності та бажання й можливість вчитися;
- психолого-педагогічна робота з відсутності мотивації та дезінформація правильного світосприйняття та бажань;
- вирішення проблеми бар'єрів у стосунках «викладач-студент», «студент-студент» та «студент-викладач».

Метою такого заняття є підвищення рівня сформованості мотиваційної сфери до навчальної діяльності, запобігання байдужості, бар'єрів у стосунках «викладач-студент», «студент-студент» та «студент-викладач», передчасне запобігання неспішності та відсутності мотивації. Хід заняття:

I. Організаційний момент (*Привітання, перевірка присутності студентів*).

II. Вступний інструктаж. *Студентам пропонують до розгляду та обговоренню наступні притчі: «Притча про трьох будівничих», Притча «Найкраща школа», Притча «Найкоштовніший скарб», Притча «Уміння підніматися».* Студенти обговорюють притчі та формують проблемні питання.

III. Поточний інструктаж. *Студенти коментують епіграф до заняття («Ти можеш!») – повинен нагадувати вчитель учневі. «Він може!» – повинен нагадувати колектив. «Я можу!» – повинен повірити в себе учень. (В. Шаталов) та формують проблемне питання.*

Далі проводиться розвиток навичок подолання труднощів:

- вправа «Подолання лінощів»;
- комплекс мовних формул успішної людини;
- вправа «Аналіз експерименту» (15 хв.).

Мета: показати роль цілепокладання в життєвих досягненнях людини;

– вправа: «Трансформація системи цінностей» (20 хв.) (проводиться лише у випадку, коли група має високий рівень психологічної підготовки. Інакше – це робить ведучий групи);

– вправа: «Система розвитку внутрішньої мотивації» (5 хв.);

– вправа: «Вплив винагород на мотивацію» (15 хв.);

– вправа: «Робота над помилками» (7 хв.)

Мета: підвищити впевненість у собі;

– вправа «Попроси або похвали самого себе» (4 хв.) *Мета:* навчитися підтримувати, підбадьорювати і надихати самого себе;

– дискусія «Мої життєві плани» (8 хв.) *Мета:* визначення перспективних життєвих та професійних цілей;

IV. Заключний інструктаж.

Отже, під час проведення запропонованого тренінгу буде:

– ознайомлено студентів з основами поняттями мотивації та відсутності мотивації;

– зорієнтовано молодь на досягнення високого результату та успіху, розвиток навичок управління своїми мотивами;

– пояснено, що таке мотивація та які шляхи її підвищення, запобігання неспішності та байдужості;

– розвинуто прагнення до самовдосконалення, формування значимості навчання, виховати відповідальність, силу волі, старанність під час навчальної діяльності.

Висновки та пропозиції. Молодь посідає важливе місце у соціальній структурі суспільства. Сьогодні питання превентивного виховання, здорового способу життя, відповідальності за власні вчинки та поведінку, толерантність по відношенню до людей з вадами здоров'я посідають чільні місця у процесі виховання молоді. Проведення запропонованого тренінгу «Мотивація та активізація внутрішніх сил як основа навчально-виховного спрямування в превентивній профілактиці» сприятиме підвищенню рівня сформованості мотиваційної сфери до навчальної діяльності, запобіганню байдужості, бар'єрів у стосунках «викладач-студент», «студент-студент» та «студент-викладач», передчасному запобіганню неспішності та відсутності мотивації.

Список літератури:

1. Дембицька Н.М. Соціально-психологічні проблеми. *Соціальна психологія*. 2008. № 2. С. 4959.
2. Журавська Н.С. Особливості навчання спеціальних дисциплін. *Наук. вісн. нац. аграр. ун-ту*. Київ, 2000. Вип. 30. С. 105–111.
3. Ковтун О.А. Механізм підвищення освітнього рівня. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 2. С. 297–302.
4. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка : навчальний посібник. Черкаси, 2011. 120 с.
5. Лапаєнко С.В. Формування ціннісних орієнтацій старших підлітків на здоровий спосіб життя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2000. 20 с.
6. Словник іншомовних слів. Київ : Головна редакція української радянської енциклопедії, 1985. 968 с.

References:

1. Dembyczka, N.M. (2008). Socialno-psychologichni problemy [Socio-psychological problems]. *Socialna psychologiya*, vol. 2, pp. 49–59.
2. Zhuravska, N.S. (2000). Osoblyvosti navchannya specialnykh dyscyplin [Features of teaching special disciplines]. *Nauk. visn. nac. agrar. un-tu*, vol. 30, pp. 105–111.
3. Kovtun, O.A. (2012). Mexanizm pidvyshhennya osvithnogo rivnya [The mechanism of raising the educational level]. *Stalyy rozvytok ekonomiky*, vol. 2, pp. 297–302.
4. Orzhexovska, V.M. (2011). Preventyvna pedagogika [Preventive pedagogy]: navchalnyj posibnyk. Cherkasy: Vyd. Chabanenko Yu., 120 p.
5. Lapayenko, S.V. (2000). *Formuvannya cinnisnykh oriyentacij starshyx pidlitkiv na zdorovyj sposib zhyttya* [Formation of value orientations of older adolescents to a healthy lifestyle]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07. Kyiv, 20 p.
6. Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words] (1985). Golovna redakciya ukrayinskoyi radyanskojy encyklopediyi. Kyiv, 968 p.